

KULTTUURIYMPÄRISTÖSANASTO

Kulturmiljöordlista

Kommentointiluonnos

2023-05-02

Sisällysluettelo

Käsitekaavioluettelo.....	3
Esipuhe.....	4
Sanaston rakenne ja merkinnät.....	5
Käsitteet, määritelmät ja termit.....	5
Sanaston rakenne.....	5
Termitietueen rakenne.....	6
Käsitekaavioiden tulkinta.....	8
1 Kulttuuriympäristö.....	10
Englanninkielinen hakemisto / English index.....	32
Ruotsinkielinen hakemisto / Svenskt register.....	33
Suomenkielinen hakemisto.....	34

Käsitekaavioluettelo

Käsitekaavio 1. Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema.....	17
Käsitekaavio 2. Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys.....	23
Käsitekaavio 3. Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi.....	26
Käsitekaavio 4. Arkeologinen jäännös ja muinaisjäännös.....	28
Käsitekaavio 5. Kenttätyömenetelmät.....	31

Esipuhe

Kulttuuriympäristösanasto on osa ympäristöministeriön rakennetun ympäristön sanastotyötä maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) kokonaisuudistuksen parissa. Sanastotyön pohjana on ollut vuonna 2019 julkaistu Rakennusperinnön suojelun käsitteitä -sanasto, ja sitä on sanastotyössä vuosina 2022–23 päivitetty ja laajennettu merkittävästi. Kulttuuriympäristösanastoon sisältyy myös Museoviraston arkeologian sanastotyössä keväällä 2023 määriteltyjä käsitteitä.

Kulttuuriympäristösanaston tavoitteena on kulttuuriympäristöön, kulttuuriperintöön, rakennusperintöön, arkeologiseen kulttuuriperintöön ja maisemaan liittyvien peruskäsitteiden määrittely, suositettavien termien valinta ja termien käytön selkeyttäminen. Käsitteet pyritään määrittelemään siten, että niitä voidaan käyttää yhdenmukaisesti eri yhteyksissä.

Sanasto on tarkoitettu työvälineeksi alueidenkäytön, rakennetun ympäristön ja kulttuuriympäristön parissa työskenteleville. Sanasto edistää myös julkisen hallinnon tietojen yhteentoimivuutta, ja se julkaistaan kommentointikierroksen jälkeen Yhteentoimivuusalustan [Sanastot-työkalussa](#).

Kulttuuriympäristösanaston MRL-osuuden laatineeseen asiantuntijaryhmään ovat kuuluneet:

Elisa El Harouny, Museovirasto
Tapio Heikkilä, ympäristöministeriö
Marja-Leena Ikkala, Museovirasto
Reko Korhonen, ympäristöministeriö
Juhana Lahti, Museovirasto
Tuija Mikkonen, ympäristöministeriö
Mia Puotunen, Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Helena Ranta, Museovirasto
Sirkka-Liisa Seppälä, Museovirasto
Katri Seppälä, Sanastokeskus ry, terminologi
Anu Ylisalmi, Sanastokeskus ry, terminologi.

Kulttuuriympäristösanaston arkeologiaosuuden laatineeseen asiantuntijaryhmään ovat kuuluneet:

Miikka Kumpulainen, Keski-Suomen museo
Kirsi Luoto, Tampereen historialliset museot / Pirkanmaan maakuntamuseo
Sari Mäntylä-Asplund, Museovirasto
Helena Ranta, Museovirasto
Sirkka-Liisa Seppälä, Museovirasto
Veli-Pekka Suhonen, Museovirasto
Päivi Kouki, Sanastokeskus ry, terminologi
Katri Seppälä, Sanastokeskus ry, terminologi
Anu Ylisalmi, Sanastokeskus ry, terminologi.

Sanaston MRL-osuuden laatimiseen tarvittun terminologisen työn on rahoittanut ympäristöministeriö ja arkeologiaosuuden on rahoittanut Museovirasto.

Sanaston rakenne ja merkinnät

Käsitteet, määritelmät ja termit

Sanaston lähtökohtana on ollut luotettavien määritelmien, käsitejärjestelmien, termisuositusten ja termien vastineiden tuottaminen. Siksi sanasto on laadittu systemaattisesti, terminologisten periaatteiden ja menetelmien mukaisesti, jotka on määritelty ISO/TC 37:n (International Organization for Standardization/Technical Committee 37 Language and terminology) laatimissa kansainvälisissä standardeissa.

Terminologiselle sanastotyölle on ominaista käsitekeskeisyys. Siinä missä sanakirjat tarkastelevat sanoja ja niiden merkityksiä, terminologisten sanastojen lähtökohtana ovat käsitteet ja niiden väliset suhteet.

Käsitteet ovat ihmisen mielessään muodostamia ajatusmalleja, jotka vastaavat tiettyjä todellisuuden kohteita, niin sanottuja tarkoituksia. **Tarkoituksilla** on erilaisia ominaisuuksia. Näistä ominaisuuksista muodostettuja ajatusmalleja kutsutaan käsitepiirteiksi. Käsitteen sisältö muodostuu joukosta erilaisia käsitepiirteitä, joista olennaiset ja erottavat kuvataan **määritelmän** avulla. Terminologiset määritelmät on kirjoitettu sellaiseen muotoon, että niiden avulla voidaan tunnistaa kunkin käsitteen paikka käsitejärjestelmässä. **Termit** puolestaan ovat käsitteiden nimityksiä, joiden avulla voidaan lyhyesti viitata käsitteen koko sisältöön.

Sanaston rakenne

Sanasto on ryhmitelty **aiheenmukaisesti** jäsenneltyihin lukuihin, joissa toisiinsa liittyvät käsitteet on pyritty sijoittamaan lähekkäin.

Aakkoselliset hakemistot löytyvät sanaston lopusta. Niissä käytetty numerointi viittaa käsitteen numeroon sanastossa. Hakemistoon on poimittu suositettavien ja hylättävien termien lisäksi muita hakusanoja, jotka liittyvät läheisesti tiettyyn käsitteeseen. Muut hakusanat viittaavat siihen käsitteeseen ja sen numeroon, jonka yhteydessä kyseistä termiä käsitellään.

Termitietueen rakenne

Käsitteet on esitetty sekä numeroituina termitietueina että käsitejärjestelmiä kuvaavina kaavioina. Käsitekaaviot ja termitietueet on tarkoitettu toisiaan tukeviksi esitysmuodoiksi. Kaikki sanaston käsitteet eivät ole mukana kaavioissa.

Termitietueessa käsitteelle annetaan ensin **termit**. Ensimmäisenä esitetään sanaston pääkielen (eli käsiteanalyysin perustana käytetyn kielen) termit. Jos käsite on määritelty, termien jälkeen seuraa **määritelmä** ja mahdolliset määritelmää täydentävät lisätiedot eli **huomautukset**. Käsitteet on numeroitu juoksevasti. Alla on esimerkkinä käsitettä *rakennusperintö* käsittelevä termitietue ja merkintöjen selitykset:

Termitietueen merkintä	Merkinnän selitys
7	käsitteen numero
rakennusperintö	suomenkieliset termit; suositettava termi ensimmäisenä ja sen jälkeen sallittavat synonyymit
sv kulturarv <i>n</i>	ruotsinkieliset vastineet (<i>n</i> = ett-suku)
en built heritage	englanninkieliset vastineet
määritelmä <i>kulttuuriperinnön</i> osa, joka koskee rakennuksia, rakennelmia ja rakennettuja alueita sekä rakentamisen ja suunnittelun periaatteita ja näiden historiaa	määritelmä; alkaa pienellä kirjaimella, ei pistettä lopussa; kursivointi viittaa sanastossa määritellyyn käsitteeseen
huomautus Rakennusperintö-termiä on käytetty synonyymisesti termin <i>rakennettu kulttuuriympäristö</i> kanssa, esimerkiksi laissa rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010). Tässä sanastossa rakennusperintö ja rakennettu kulttuuriympäristö on määritelty eri käsitteiksi.	huomautus; normaali virke, erotettu määritelmästä sisennyksellä; antaa lisätietoa käsitteestä, esimerkkejä, tietoa termien käytöstä yms.
Käsitekaavio: <i>Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema</i>	viittaus käsitekaavioon, jossa käsite esiintyy

Kooste kaikista käsitteiden yhteydessä sanasto-osuudessa käytetyistä merkintätavoista:

Termitietueen merkintä	Merkinnän selitys
lihavointi	suomenkieliset termit; suositettava termi ensimmäisenä ja sen jälkeen sallittavat synonyymit
<i>kursivoitu linkki</i>	(määritelmässä tai huomautuksessa) kursivoitu termi viittaa sanastossa määriteltyyn käsitteeseen; termi toimii sähköisessä versiossa linkkinä
kursivoimaton linkki	(määritelmässä tai huomautuksessa) teksti toimii linkkinä sanaston ulkopuoliseen kohteeseen
(1)	(suluissa oleva numero termin perässä) homonyymi; sanastossa on useita kirjoitusasultaan samanlaisia termejä, joilla on eri merkitys, esim. <i>regional significance</i> (1) ja <i>regional significance</i> (2)
mieluummin kuin: hellre än: rather than:	ei-suositettava termi; termin käyttöä ei suositeta esimerkiksi kielellisistä syistä (kuten vierasperäisyyden vuoksi)
ei: inte: not:	hylättävä termi; tarkoittaa eri asiaa kuin suositettava termi eikä sitä pitäisi käyttää tässä merkityksessä tai termi on kielenvastainen tai vanhentunut
sv	ruotsinkieliset vastineet
en	englanninkieliset vastineet
<i>n</i>	ruotsin termi on ett-sukuinen
<i>pl</i>	termiä käytetään monikkumuotoisena
<i>adj.</i>	termin sanaluokka on adjektiivi
<	termi viittaa määriteltyä käsitettä laajempaan käsitteeseen
>	termi viittaa määriteltyä käsitettä suppeampaan käsitteeseen
~	termi viittaa hieman määritellystä käsitteestä poikkeavaan käsitteeseen, mutta siitä ei kuitenkaan voi sanoa, että se olisi laajempi tai suppeampi kuin määritelty käsite
<rakennettu kulttuuriympäristö>	(teksti kulmasuluissa käsitteen numeron alla) ala, jolle määritelmä on rajattu tai jonka näkökulmasta määritelmä on kirjoitettu
Käsitekaavio:	viittaus yhteen tai useampaan käsitekaavioon, jossa käsite esiintyy; käsitekaavion nimi toimii sähköisessä versiossa linkkinä

Käsitekaavioiden tulkinta

Käsitekaaviot havainnollistavat käsitteiden välisiä suhteita ja auttavat hahmottamaan kokonaisuuksia. Sanastossa esiintyy terminologisia käsitesuhteita, joita on kuvattu UML:n (Unified Modeling Language) mukaisilla merkintätavoilla (ks. ISO 24156-1 Graphic notations for concept modelling in terminology work and its relationship with UML – Part 1: Guidelines for using UML notation in terminology work). Seuraavan sivun kaaviossa on annettu esimerkkejä käsitesuhteiden kuvaamisesta.

Käsitteen merkitseminen kaavioon

- sanasto-osuudesta käsitteen tiedoista on poimittu kaavioon käsitteen numero, ensimmäinen suositettava termi, mahdollinen homonymi numero kaarisuluissa ja määritelmä
- lihavoimaton termi on kaaviossa helpottamassa kaavion tulkintaa, mutta sitä ei ole määritelty sanastossa

Hierarkkinen suhde (kolmioon päättyvä viiva —▷)

- vallitsee laajemman yläkäsitteen (*kulttuuriympäristö*) ja sitä suppeampien alakäsitteiden (*rakennettu kulttuuriympäristö* ja *arkeologinen kulttuuriympäristö*) välillä
- alakäsite sisältää kaikki yläkäsitteen piirteet sekä vähintään yhden lisäpiirteen, mutta sitä vastaa suppeampi joukko tarkoitteita kuin yläkäsitettä
- alakäsite voidaan ajatella yläkäsitteen erikoistapaukseksi
- kolmion kärki osoittaa yläkäsitteeseen

Koostumussuhde (vinoneliöön päättyvä viiva —◻)

- alakäsitteet ovat osia yläkäsitteenä olevasta kokonaisuudesta
- yläkäsitteen piirteet eivät sisälly alakäsitteeseen kuten hierarkkisessa käsitejärjestelmässä
- esimerkiksi *rakennusperintö* ja *arkeologinen kulttuuriperintö* ovat *kulttuuriperinnön* osia
- vinoneliö kiinnittyy yläkäsitteeseen

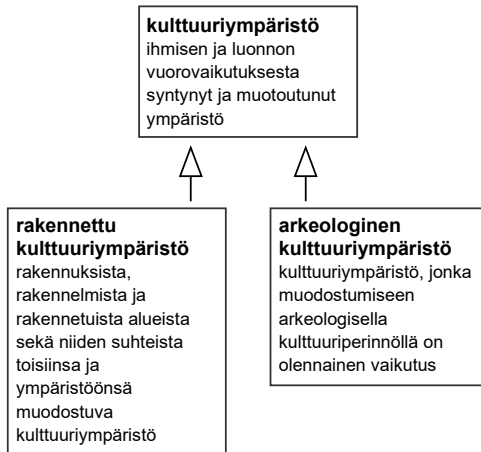
Assosiatiivinen suhde (viiva ilman symbolia)

- käsitesuhde, jota ei voida luokitella hierarkkiseksi eikä koostumussuhteeksi (esim. ajalliset, paikalliset, toiminnalliset, välineelliset sekä alkuperään ja syntyyn liittyvät suhteet)
- assosiatiivisen suhteen tyyppi käy yleensä ilmi määritelmän kielellisestä muodosta
- esimerkiksi *arkeologisen arviointiperusteen* ja *arkeologisen arvon määrittämisen* välillä on assosiatiivinen suhde: arkeologinen arviointiperuste on arkeologisen arvon määrittämisessä käytettävä arviointiperuste

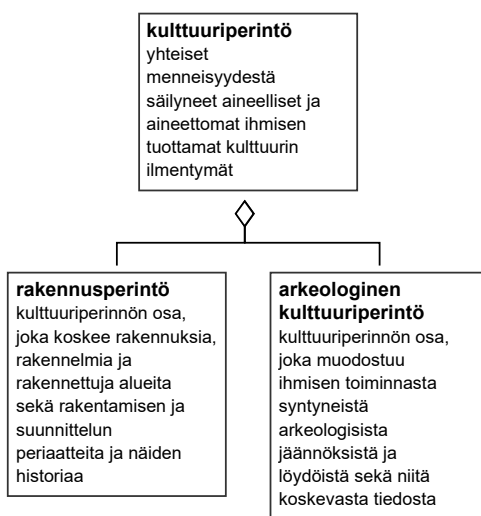
Täydentävä tieto (katkoviiva - - -)

- katkoviivoilla merkitään käsitesuhteet, jotka eivät käy ilmi määritelmien sanamuodoista (esimerkiksi käsitteiden *perinnemaisema* ja *perinnebiotooppi* välinen assosiatiivinen suhde on merkitty katkoviivalla, koska perinnebiotoopin määritelmässä ei viitata suoraan perinnemaisemaan eikä päinvastoin)
- katkoviivoilla kuvatut käsitesuhteet täydentävät määritelmiä ja tukevat käsitteiden ymmärtämistä
- katkoviivalla voidaan merkitä niin hierarkkinen suhde, koostumussuhde kuin assosiatiivinen suhdekin

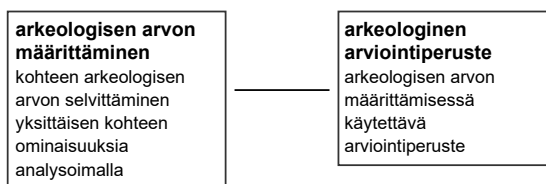
HIERARKKINEN SUHDE

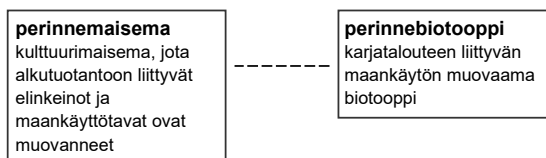
KOOSTUMUSSUHDE

ASSOSIATIIVINEN SUHDE

TÄYDENTÄVÄ TIETO

1 Kulttuuriympäristö

1

kulttuuriympäristö

sv kulturmiljö

en cultural environment

määritelmä

ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyt ja muotoutunut ympäristö

huomautus

Kulttuuriympäristöön voi kuulua esimerkiksi rakennuksia, [arkeologisia jäännöksiä](#), [kulttuurimaisemia](#) ja [perinnebiotooppeja](#).

Kulttuuriympäristö-käsite ei ota kantaa ympäristön merkittävyyteen.

Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisyyteen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt, sille annetut merkitykset ja tulkinnat sekä sen erilaiset nimeämiset.

Saamelaiden käsityksen mukaan kulttuuriympäristö-käsitteeseen kuuluu olennaisena osana myös aineeton taso, jolla tarkoitetaan paikkoihin ja alueisiin liittyviä tarinoita, muisteluksia, paikannimiä, joikua ja yleensä perinnetietoa paikkojen ja alueiden käytöstä.

Englannin kielessä käytetään vain harvoin käsitettä kulttuuriympäristö. Sen sijaan käytetään käsitteitä [kulttuuriperintö](#) (cultural heritage) ja [kulttuurimaisema](#) (cultural landscape).

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

2

arkeologinen kulttuuriympäristö

sv arkeologisk kulturmiljö

en archaeological cultural environment

määritelmä

[kulttuuriympäristö](#), jonka muodostumiseen [arkeologisella kulttuuriperinnöllä](#) on olennainen vaikutus

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

3

rakennettu kulttuuriympäristö

sv byggd kulturmiljö

en built cultural environment

määritelmä

rakennuksista, rakennelmista ja rakennetuista alueista sekä niiden suhteista toisiinsa ja ympäristöönsä muodostuva [kulttuuriympäristö](#)

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

4

kulttuuriympäristön hoito

sv vård av kulturmiljön

en management of cultural environment; maintenance of cultural environment

määritelmä

[kulttuuriympäristön](#) säilymistä edistävä toiminta

huomautus

Kulttuuriympäristön hoitoon voivat osallistua viranomaiset, muut organisaatiot ja yksityishenkilöt.

Kulttuuriympäristön hoitoa tuetaan muun muassa suojelulla, neuvonnalla, avustuksilla ja hankerahoituksella.

Kulttuuriympäristön kestävä käyttö ja hyvä hoito edistää kohteiden säilymistä ja tukee myös kestävä kehityksen tavoitteita.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

5

kulttuuriympäristön suojelu

sv skydd *n* av kulturmiljön

en protection of cultural environment

määritelmä

[kulttuuriympäristön hoito](#), joka perustuu säädökseen tai viranomaisen päätökseen

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö](#), [kulttuuriympäristö](#) ja [maisema](#)

6

kulttuuriperintö

sv kulturarv *n*

en ~ cultural heritage

määritelmä

yhteiset menneisyydestä säilyneet aineelliset ja aineettomat ihmisen tuottamat kulttuurin ilmentymät

huomautus

Kulttuuriperintöä syntyy myös vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Aineettomaan kulttuuriperintöön voidaan lukea kuuluvaksi esimerkiksi arvot, uskomukset, tiedot, taidot ja perinteet sekä näissä tapahtuvat muutokset. Aineellista kulttuuriperintöä voivat olla esimerkiksi esineet, jäännökset, rakennukset ja rakenteet.

Englannin käsite cultural heritage on osittain päällekkäinen [kulttuuriympäristö](#)-käsitteen kanssa.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö](#), [kulttuuriympäristö](#) ja [maisema](#)

7

rakennusperintö

sv byggnadsarv *n*

en built heritage

määritelmä

[kulttuuriperinnön](#) osa, joka koskee rakennuksia, rakennelmia ja rakennettuja alueita sekä rakentamisen ja suunnittelun periaatteita ja näiden historiaa

huomautus

Rakennusperintö-termiä on käytetty synonyymisesti termin [rakennettu kulttuuriympäristö](#) kanssa, esimerkiksi laissa rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010). Tässä sanastossa rakennusperintö ja rakennettu kulttuuriympäristö on määritetty eri käsitteiksi.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö](#), [kulttuuriympäristö](#) ja [maisema](#)

8

rakennusperinnön hoito

sv vård av byggnadsarvet; byggnadsvård

en built heritage maintenance

määritelmä

[rakennusperinnön](#) säilymistä edistävä toiminta

huomautus

Rakennusperinnön hoitoon voivat osallistua viranomaiset, muut organisaatiot ja yksityishenkilöt.

Rakennusperinnön hoitoa tuetaan muun muassa suojelulla, neuvonnalla, avustuksilla ja hankerahoituksella.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö](#), [kulttuuriympäristö](#) ja [maisema](#)

9

rakennusperinnön suojeleminen; rakennusperinnön suojeleminen; rakennussuojelu

sv skydd *n* av byggnadsarvet; byggnadsskydd *n*

en building protection; listing of buildings

määritelmä

[kulttuurihistoriallisesti merkittävän rakennusperinnön hoito](#), joka perustuu säädökseen tai viranomaisen päätökseen

huomautus

Suomessa rakennuksia ja rakennettuja ympäristöjä suojellaan yleisimmin kuntien ja kuntayhtymien vastuulla olevalla kaavoituksella: asemakaavoilla, yleiskaavoilla ja maakuntakaavoilla. Tätä kutsutaan usein kaavasuojeleksi. Kaavoitus perustuu maankäyttö- ja rakennuslakiin (132/1999). Suojelu voi perustua myös lakiin rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010), asetukseen valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/1985, kumottu), kirkkolakiin (1054/1993), lakiin ortodoksisesta kirkosta (985/2006) tai muinaismuistolakiin (295/1963).

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

10

arkeologinen kulttuuriperintö; arkeologinen perintö

sv arkeologiskt kulturarv *n*

en archaeological cultural heritage; archaeological heritage

määritelmä

[kulttuuriperinnön](#) osa, joka muodostuu ihmisen toiminnasta syntyneistä [arkeologisista jäännöksistä](#) ja löydöistä sekä niitä koskevasta tiedosta

huomautus

Arkeologista kulttuuriperintöä tutkitaan ensisijaisesti arkeologian menetelmin. Keskeisiä tutkimusmenetelmiä ovat kohteiden tarkastukset, [arkeologiset inventoinnit](#) ja [arkeologiset kaivaukset](#).

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

11

arkeologisen kulttuuriperinnön suojeleminen

määritelmä

toiminta, jossa pyritään julkisen hallinnon ohjauksella varmistamaan [arkeologisen kulttuuriperinnön](#) säilyminen

huomautus

Suomessa [arkeologiseen kulttuuriperintöön](#) kuuluvat [kiinteät muinaisjäännökset](#) on rauhoitettu muinaismuistolain (295/1963) nojalla. Arkeologisen kulttuuriperinnön suojeleminen ja säilyttämiseen voidaan vaikuttaa myös maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) sekä rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain (498/2010) keinoin.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

12

arkeologisen kulttuuriperinnön hoito

määritelmä

toiminta, jossa [arkeologisen kulttuuriperinnön](#) säilymistä edistetään käytännön keinoin

huomautus

Arkeologisen kulttuuriperinnön pitkäjänteinen hoito edistää kohteiden säilymistä. [Kiinteiden muinaisjäännösten](#) hoito on luvanvaraista toimintaa, mutta hoito voi kohdistua muuhunkin arkeologisen kulttuuriperintöön.

Arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoa tuetaan muun muassa neuvonnalla ja avustuksilla.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

13

suojelustatus; suojelun tila

määritelmä

tieto kohteen suojelusta ja suojelun perusteesta

huomautus

Tieto suojelusta voidaan ilmaista suojeluprosessin vaiheeseen perustuvalla luokituksella (esimerkiksi suojelu vireillä, suojelu voimassa, suojelu kumottu/lakannut, [vaarantamiskielto](#) ja poikkeaminen/muutos).

Tieto suojelun perusteesta voidaan ilmaista suojelutapaluokituksella, jossa eritellään esimerkiksi suoraan lakiin perustuvan suojelun ja erilliseen päätökseen perustuvan suojelun lajit.

Käsittekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

14

maailmanperintökohde

sv världsarvsobjekt *n*; objekt *n* på världsarvslistan

en World Heritage Site

määritelmä

yleismaailmallisesti erityisen arvokasta [kulttuuriperintöä](#) tai luonnonperintöä edustava kohde, jonka Unescon maailmanperintökomitea on hyväksynyt maailmanperintöluetteloon

huomautus

Maailmanperintöluettelo perustuu maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta tehtyyn yleissopimukseen, jonka Unesco on hyväksynyt vuonna 1972. Maailmanperintöluettelo koskevista muutoksista vastaa maailmanperintökomitea, johon valitaan 21 jäsenvaltiota yleissopimuksen osapuolina olevista valtioista kuuden vuoden kaudelle kerrallaan.

Maailmanperintökohde voi koostua yhdestä tai useammasta osasta tai alueesta ja sijaita yhden tai useamman valtion alueella.

15

päätös rakennussuojeluasiassa

sv beslut *n* i ett byggnadsskyddsärende

määritelmä

alueidenkäyttöpäätös rakennuksen, rakennelman tai rakennetun alueen suojelemisesta, suojelematta tai tutkimatta jättämisestä, suojelusta poikkeamisesta, suojelun muuttamisesta tai sen kumoamisesta

huomautus

Maankäyttö- ja rakennuslakiin ([132/1999](#)) perustuvat päätökset tekee kunta tai kuntayhtymä.

Lakiin rakennusperinnön suojelemisesta ([498/2010](#)) perustuvat päätökset tekee elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Kirkkolakiin ([1054/1993](#)) perustuvat päätökset tekee Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallitus ja lakiin ortodoksisesta kirkosta ([985/2006](#)) perustuvat päätökset Suomen ortodoksisen kirkon kirkollishallitus.

Termiä rakennussuojelupäätös käytetään usein myönteisistä päätöksistä.

16

vaarantamiskielto

sv förbud *n* mot äventyrande av byggnadsarvet

en ban on endangerment

määritelmä

toimenpidekielto, joka kieltää ryhtymisen kohteen [kulttuurihistoriallisen merkittävyyden](#) vaarantaviin toimenpiteisiin ennen [päättöä rakennussuojeluasiassa](#)

huomautus

Vaarantamiskiellon määrää elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain ([498/2010](#)) nojalla.

Vaarantamiskielto voidaan antaa, kun kohteen suojelua koskeva asia on vireillä. Jos vaarantamiskielto ei riittävällä tavalla turvaa kohteen säilymistä, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi antaa vaarantamiskielloa täydentäviä välttämättömiä määräyksiä.

17

rakennustaide

mieluummin kuin: arkkitehtuuri

sv byggnadskonst
hellre än: arkitektur

en architecture; art of building

määritelmä

arkkitehtuurin ilmaisukeinoja käyttäen syntyneet rakennukset ja laajemmat rakennetut kokonaisuudet sekä niitä koskevat suunnitelmat, jotka koetaan taiteellisesti merkitykselliseksi

huomautus

Arkkitehtuurin ilmaisukeinoja ovat esimerkiksi rakennuksen massoittelun, sisä- ja ulkotilan, julkisivujen sekä ympäristön jäsentely.

Yleiskielessä termejä rakennustaide ja arkkitehtuuri käytetään usein synonyymisesti.

Arkkitehtuuri voidaan kuitenkin käsittää rakennustaidetta laajemmaksi käsitteeksi.

Termillä rakennustaide voidaan viitata myös taiteenalaan.

18

<rakennettu kulttuuriympäristö>

kiinteä sisustus

sv fast inredning

en fixtures *pl*

määritelmä

rakennuksen sisäpinnat ja sisätiloihin pysyvästi kiinnitetyt rakenteet tai kalusteet

huomautus

Kiinteään sisustukseen voidaan lukea kuuluvaksi esimerkiksi ovet, ikkunat, listat, tulisijat, pinnoitteet, kiintokalusteet ja tekniset laitteet sekä rakennuksen käyttötarkoituksen mukaiset, siihen pysyvästi kiinnitetyt koneet ja laitteet.

Rakennusten kiinteitä sisustuksia voidaan suojella rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain ([498/2010](#)) nojalla.

19

maisema

sv landskap *n*

en landscape

määritelmä

ihmisen havaitsema ja mieltämä osa ympäristöä, joka muodostuu elollisista ja elottomista tekijöistä, ihmisen tuottamasta kulttuurivaikutuksesta, näiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta sekä kokonaisuuden ilmasusta

huomautus

Maisemaa voidaan tyypitellä *luonnonmaisemaksi* ja *kulttuurimaisemaksi* sen mukaan, onko maisema ensisijaisesti luonnonelementtien vai ihmisen toiminnan tulosta. Tämän lisäksi maisemaa voidaan tyypitellä esimerkiksi maisemarakenteen, maisemakuvan, alueidenkäytön, kulttuuripiirteiden ja luonnonpiirteiden perusteella.

Saamelaisen maiseman ajatellaan olevan luonnonmaiseman ja kulttuurimaiseman välimaastossa. Saamelaiseen maisemaan kuuluu perinteinen tieto kyseisen alueen käytöstä, kulkureiteistä, erilaisten resurssien sijainnista, eri syistä vältettävistä alueista ja siitä miten eläimet liikkuvat alueella.

Euroopan neuvoston maisemayleissopimuksessa maisema on määritelty alueeksi sellaisena kuin ihmiset sen mieltävät ja jonka ominaisuudet johtuvat luonnon tai ihmisen toiminnasta ja vuorovaikutuksesta.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

20

luonnonmaisema

sv naturlandskap *n*

en natural landscape

määritelmä

maisema, jonka syntymiseen ihmisellä on ollut vain vähäinen vaikutus

huomautus

Puhekielessä termi luonnonmaisema tarkoittaa yleensä rakentamattomia ja raivaamattomia alueita.

Käsittekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

21

kulttuurimaisema

sv kulturlandskap *n*

en cultural landscape

määritelmä

maisema, jonka syntymiseen ihmisellä on ollut merkittävä vaikutus

huomautus

Kulttuurimaisemaa voi tarkastella esimerkiksi alueellisena, visuaalisena, kokemuksellisenä tai historiallisena kokonaisuutena.

Kulttuurimaisemaa voi tyypitellä esimerkiksi elinkeinojen, asutusrakenteen tai jonkin muun tekijän pohjalta. Erilaisia kulttuurimaisematyyppejä ovat esimerkiksi maatalousmaisema, **kaupunkimaisema**, teollisuusmaisema ja maantiemaisema.

Käsittekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

22

kaupunkimaisema; urbaani maisema

sv stadslandskap *n*; urbant landskap *n*

en urban landscape

määritelmä

kaupunkirakentamisen tuloksena syntynyt **kulttuurimaisema**

huomautus

Kaupunkimaisema muodostuu kaduista, rakennuksista, rakennelmista, puistoista, luonnonelementeistä ja maastonmuodoista.

Kaupunkiympäristön käyttötavat vaikuttavat kaupunkimaiseman muovautumiseen.

Vrt. **kaupunkikuva**.

Käsittekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

23

kaupunkikuva

sv stadsbild

en townscape; cityscape

määritelmä

kaupunkiympäristön näkyvistä osatekijöistä koostuva kokonaisuus

huomautus

Kaupunkikuvaan vaikuttavat erityisesti rakennusten julkisivut ja rakennuskorkeudet.

Kaupunkikuvalla voi olla huomattavaa rakennustaiteellista, arkkitehtonista, esteettistä tai muuta kulttuurista merkitystä.

Useilla kaupungeilla on kaupunkikuvatoimikunta.

Vrt. **kaupunkimaisema**.

Käsittekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

24

perinnemaisema

sv traditionslandskap *n*

en traditional landscape

määritelmä

[kulttuurimaisema](#), jota alkutuotantoon liittyvät elinkeinot ja maankäyttötavat ovat muovanneet

huomautus

Perinnemaisemia ovat esimerkiksi niityt ja laidunmaat sekä niiden käyttöön liittyvät rakenteet ja rakennelmat kuten ladot ja aidat.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

25

perinnebiotooppi; perinneluontotyyppi

sv värdbiotop; kulturbiotop; ~ ängs- och betesmark

en semi-natural biotope; ~ semi-natural habitat

määritelmä

karjatalouteen liittyvän maankäytön muovaama biotooppi

huomautus

Perinnebiotoopit pyritään säilyttämään siinä muodossa, johon aikaisempi maankäyttö on ne muokannut. Perinnebiotooppeja ovat muun muassa katajakedot, hakamaat, laidunniityt ja saariston lehdesniityt.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

26

maisemanhoito

sv landskapsvård

en landscape management

määritelmä

[maiseman](#) säilymistä edistävä toiminta

huomautus

Maisemanhoitoon voivat osallistua viranomaiset, muut organisaatiot ja yksityishenkilöt.

Maisemanhoitoa tuetaan muun muassa suojelulla, neuvonnalla, avustuksilla ja hankerahoituksella.

Hyvä maisemanhoito on säännöllistä, ottaa huomioon yhteiskunnan, talouden ja ympäristön muutokset ja tukee kestävän kehityksen tavoitteita.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

27

maisemansuojelu

sv landskapsskydd *n*

en landscape protection; landscape conservation; > landscape preservation

määritelmä

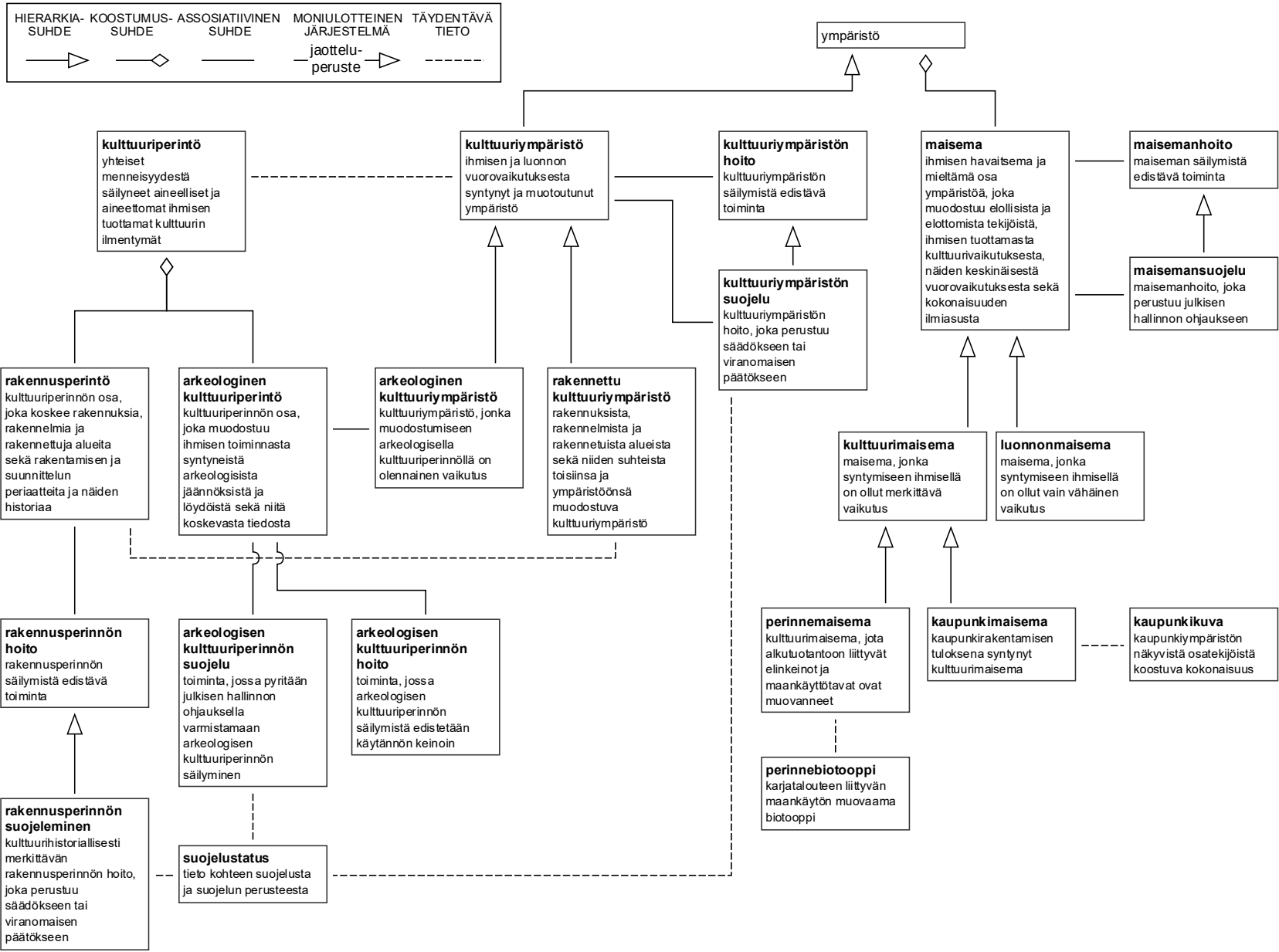
[maisemanhoito](#), joka perustuu julkisen hallinnon ohjaukseen

huomautus

Maisemansuojelua ohjataan esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) sekä luonnonsuojelulain (9/2023) perusteella.

Maisemansuojelun tavoitteena voi olla luonnonpiirteiden tai ihmisen toiminnan tuloksena syntyneiden rakenteiden säilyttäminen ja vaaliminen.

Käsitekaavio: [Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema](#)

Käsittekaavio 1. Kulttuuriperintö, kulttuuriympäristö ja maisema.

28

ominaisluonne

sv egenart

en characteristic feature

määritelmä

kohteen oleellisten ominaisuuksien muodostama kokonaisuus

huomautus

Kohteen ominaisuudet ovat oleellisia, jos niiden häviäminen muuttaa kohteen luonnetta merkittävästi.

Ominaisuudet voivat olla esimerkiksi rakenteellisia tai visuaalisia piirteitä.

Termiä ominaisluonne käytetään esimerkiksi rakennusperinnön suojelemisesta annetussa laissa (498/2010).

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

29

erityispiirteet *pl*

sv särdrag *n pl*

en significant features *pl*

määritelmä

kohteen ominaisuudet, jotka erottavat sen muista samantapaisista kohteista

huomautus

Tässä tapauksessa kohteella voidaan tarkoittaa rakennettua kohdetta laajemmin myös ilmiötä.

Termiä erityispiirteet käytetään esimerkiksi rakennusperinnön suojelemisesta annetussa laissa (498/2010).

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

30

kulttuurihistoriallinen merkittävyys

sv kulturhistorisk betydelse

en cultural historical significance

määritelmä

kohteesta muodostettu käsitys, joka perustuu kohteen [kulttuurihistoriallisen merkittävyyden arviointiin](#)

huomautus

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde erottuu edukseen muista vastaavista kohteista. Kohteita voidaan nimetä esimerkiksi valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittäviksi.

Rakennusten, rakennelmien ja rakennettujen alueiden kulttuurihistoriallista merkittävyyttä voidaan arvioida ja perustella esimerkiksi rakennusperinnön suojelemisesta annetussa laissa (498/2010, 8 §) mainituilla kriteereillä, jotka ovat [harvinaisuus](#), [tyypillisuus](#), [edustavuus](#), [alkuperäisyys](#), [historiallinen todistusvoimaisuus](#) ja [historiallinen kerroksisuus](#). Lain edellyttämän kulttuurihistoriallisen merkittävyyden arvioinnin tekee asiantuntijaviranomainen.

Käsitekaaviot: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#) ja [Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi](#)

31

arkeologinen merkittävyys

määritelmä

kohteesta muodostettu näkemys, joka perustuu kohteen [arkeologisen merkittävyyden arviointiin](#)

Käsitekaavio: [Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi](#)

32

kansainvälinen merkittävyys

sv betydelse på internationell nivå

en international significance

määritelmä

asema, joka kohteella on, kun se on arvioitu [kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi](#) kansainvälisen tarkastelun perusteella

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

33

valtakunnallinen merkittävyys

sv betydelse på riksnivå
inte: betydelse på det nationella planet
en national significance

määritelmä

asema, joka kohteella on, kun se on arvioitu *kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi* koko maan laajuisen tarkastelun perusteella

huomautus

Kohteen valtakunnallista merkittävyyttä arvioi valtion viranomainen, esimerkiksi Museovirasto tai ympäristöministeriö. Lisäksi valtakunnallinen vastuumuseo arvioi erikoisalansa kohteiden merkittävyyttä.

Ruotsinkielinen vastine betydelse på det nationella planet esiintyy tässä muodossa rakennusperinnön suojelemisesta annetussa laissa (498/2010), mutta vastine ei ole yleisesti käytössä.

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

34

maakunnallinen merkittävyys

sv betydelse på landskapsnivå
inte: betydelse på landskapsplanet
en ~ regional significance (1)

määritelmä

asema, joka kohteella on, kun se on arvioitu *kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi* maakunnan laajuisen tarkastelun perusteella

huomautus

Kohteen maakunnallista merkittävyyttä arvioi esimerkiksi alueellinen vastuumuseo taikka valtion tai maakunnan viranomainen, kuten maakunnan liitto tai elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Ruotsinkielinen vastine betydelse på landskapsplanet esiintyy tässä muodossa rakennusperinnön suojelemisesta annetussa laissa (498/2010), mutta vastine ei ole yleisesti käytössä.

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

35

seudullinen merkittävyys

sv betydelse på regional nivå
en ~ regional significance (2)

määritelmä

asema, joka kohteella on, kun se on arvioitu *kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi* seudun laajuisen tarkastelun perusteella

huomautus

Seutu voi tarkoittaa yhden tai useamman kunnan aluetta tai muuta laajempaa aluetta.

Kohteen seudullista merkittävyyttä voi arvioida esimerkiksi kuntayhtymä, museoviranomainen tai elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Seudullista merkittävyyttä voidaan määritellä esimerkiksi kaava-aluetta koskevan *inventoinnin* yhteydessä.

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

36

paikallinen merkittävyys

sv betydelse på lokal nivå
 inte: betydelse på lokalplanet
 en local significance

määritelmä

asema, joka kohteella on, kun se on arvioitu *kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi* kuntaa tai kunnan osaa koskevan tarkastelun perusteella

huomautus

Kohteen paikallista merkittävyyttä voi arvioida kunta, kuntayhtymä, museoviranomainen, paikallinen museo tai elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Tällä käsitteellä viitataan rakennusperinnön suojelemisesta annetussa laissa (498/2010) tarkoitettuun paikalliseen merkittävyyteen. Paikallinen merkittävyys voidaan ymmärtää myös laajempänä käsitteenä, jolloin kohteen voi määritellä merkittäväksi myös paikallinen yhteisö tai henkilöt.

Ruotsinkielinen vastine betydelse på lokalplanet esiintyy tässä muodossa rakennusperinnön suojelemisesta annetussa laissa (498/2010), mutta vastine ei ole yleisesti käytössä.

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

37

<rakennettu kulttuuriympäristö, arkeologinen kulttuuriperintö>

harvinaisuus

sv raritet; sällsynthet
 en rarity

määritelmä

ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun vastaavia kohteita on rakennettu tai säilynyt vähän tai niitä tunnetaan vain harvoja

huomautus

Harvinaisuutta käytetään eräänä kriteerinä rakennusten, rakennelmien ja rakennettujen alueiden *kulttuurihistoriallista merkittävyyttä* arvioitaessa (laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010).

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

38

<rakennettu kulttuuriympäristö, arkeologinen kulttuuriperintö>

tyypillisuus

sv typisk karaktär; ~ typisk *adj.* för
 en typicality

määritelmä

ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun se ilmentää ympäristönsä, rakennus- tai syntyajankohtansa tai rakennus- tai kohdetyypinsä tunnusomaisia piirteitä

huomautus

Tyypillisyyttä käytetään eräänä kriteerinä rakennusten, rakennelmien ja rakennettujen alueiden *kulttuurihistoriallista merkittävyyttä* arvioitaessa (laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010).

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

39

<rakennettu kulttuuriympäristö, arkeologinen kulttuuriperintö>

edustavuus

sv representativitet

en representativity

määritelmä

ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun se erottuu vastaavista kohteista hyvänä esimerkkinä

huomautus

Edustava kohde voi olla esimerkki muun muassa tietyistä tyyliuunnasta, rakennustyyppistä, ajanjaksosta, tietyn alueen *rakennusperinnöstä* tai jonkin arkkitehdin tuotannosta.

Edustavuutta käytetään eräänä kriteerinä rakennusten, rakennelmien ja rakennettujen alueiden *kulttuurihistoriallista merkittävyyttä* arvioitaessa (laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010).

Arkeologista kohdetta voidaan pitää edustavana, kun siinä voidaan selvästi tunnistaa aluetta tai ajanjaksoa kuvaavia tyypillisiä piirteitä.

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

40

<rakennettu kulttuuriympäristö, arkeologinen kulttuuriperintö>

alkuperäisyys

sv autenticitet

en originality

määritelmä

ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun se on säilynyt materiaaleiltaan, arkkitehtuuriltaan, tyyliältään, rakennustavaltaan tai käyttötarkoitukseltaan rakennus- tai syntyajankohtansa mukaisena

huomautus

Alkuperäisyyttä käytetään eräänä kriteerinä rakennusten, rakennelmien ja rakennettujen alueiden *kulttuurihistoriallista merkittävyyttä* arvioitaessa (laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010).

Arkeologiassa alkuperäisyys viittaa yleensä jäännöksen säilyneisyyteen, esimerkiksi kohdetypin kannalta olennaisten rakenteellisten piirteiden säilymiseen.

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

41

<rakennettu kulttuuriympäristö, arkeologinen kulttuuriperintö>

historiallinen todistusvoimaisuus

sv historiskt bevisvärde *n*

en historic proof

määritelmä

ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun sitä voidaan pitää jonkin historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä

huomautus

Historiallista todistusvoimaisuutta käytetään eräänä kriteerinä rakennusten, rakennelmien ja rakennettujen alueiden *kulttuurihistoriallista merkittävyyttä* arvioitaessa (laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/2010).

Käsitekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

42

<rakennettu kulttuuriympäristö, arkeologinen kulttuuriperintö>

historiallinen kerroksisuus

sv tidsmässig skiktning; historisk skiktning

en historical stratification

määritelmä

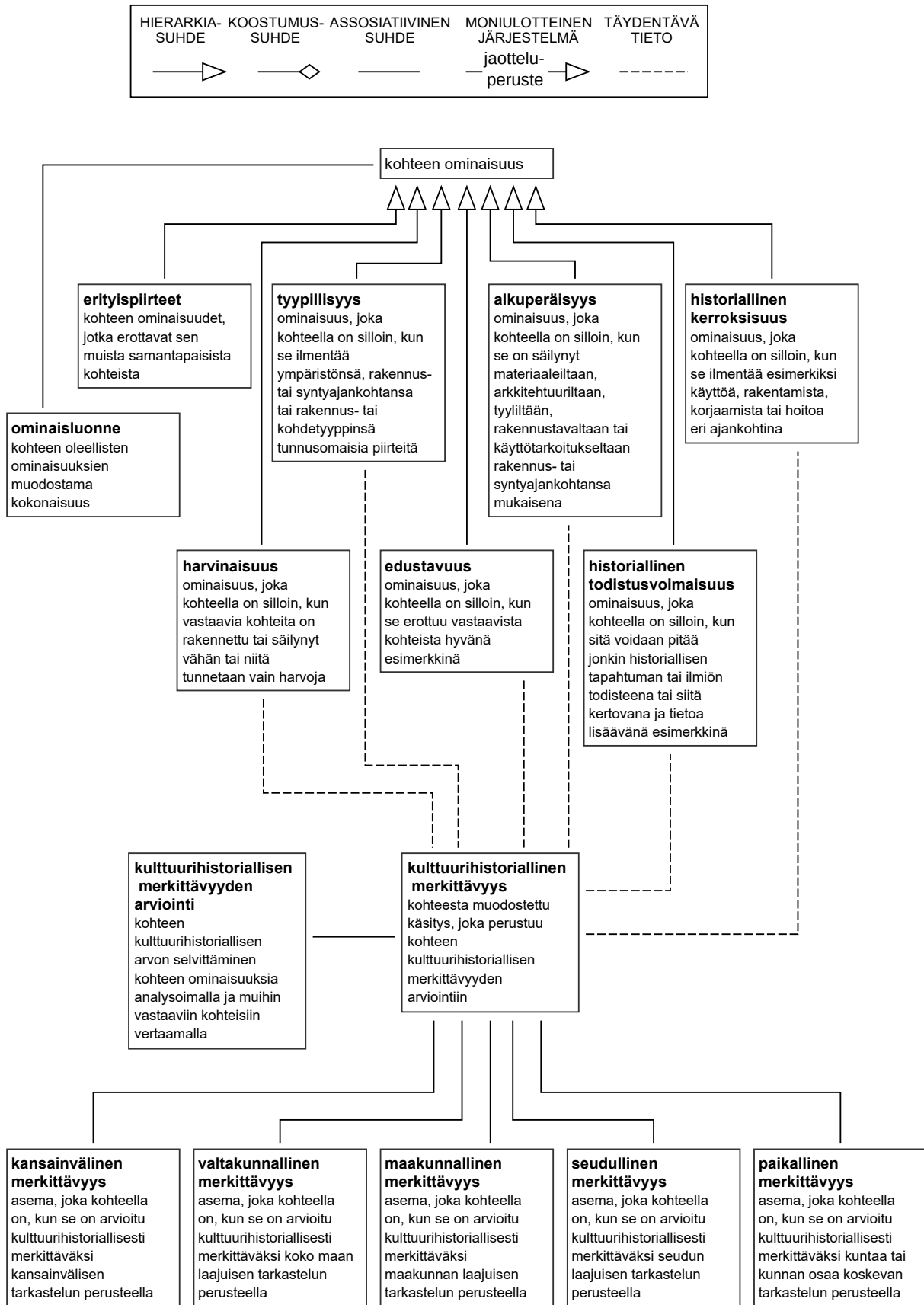
ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun se ilmentää esimerkiksi käyttöä, rakentamista, korjaamista tai hoitoa eri ajankohtina

huomautus

Historiallinen kerroksisuus voi olla nähtävissä esimerkiksi kohteen rakenteissa, materiaaleissa, tyylipiirteissä, rakennetun alueen osissa tai rakennuskannassa.

Historiallista kerroksisuutta käytetään eräänä kriteerinä rakennusten, rakennelmien ja rakennettujen alueiden [kulttuurihistoriallista merkittävyyttä](#) arvioitaessa (laki rakennusperinnön suojelemisesta [498/2010](#)).

Käsittekaavio: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#)

Käsitekaavio 2. Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys.

43

kulttuurihistoriallinen arvo

sv kulturhistoriskt värde *n*
en cultural historical value

määritelmä

ominaisuus, joka ilmentää kohteen kulttuurihistoriallista laatua

huomautus

Rakennusten, rakennelmien ja rakennettujen alueiden kulttuurihistoriallista arvoa määriteltäessä tarkastellaan muun muassa niiden historiallisia, rakennushistoriallisia, arkkitehtonisia, rakennusteknisiä, rakennustaiteellisia, kaupunkikuvallisia tai maisemallisia arvoja.

[Arkeologisen kulttuuriperinnön](#) kulttuurihistoriallisia arvoja määriteltäessä tarkastellaan muun muassa sitä, miten hyvin kohteesta saatava arkeologinen tieto kuvaa oman aikakautensa ilmiöitä, vaiheita ja tapahtumia. Kulttuurihistoriallisilla arvoilla on yleensä yhteys kohteen arkeologiseen tai tutkimukselliseen arvoon.

Kulttuurihistoriallisen arvon voi ymmärtää myös laatumääritelmänä.

Käsitekaavio: [Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi](#)

44

arkeologinen arvo

määritelmä

ominaisuus, joka ilmentää sitä, miten hyvin kohteesta saatava arkeologinen tieto kuvaa oman aikakautensa ilmiöitä, vaiheita ja tapahtumia

huomautus

Arkeologisen arvon muodostumiseen voivat vaikuttaa useat tekijät.

Käsitekaavio: [Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi](#)

45

kulttuurihistoriallisen merkittävyyden arviointi

sv bedömning av kulturhistorisk betydelse
en assessment of cultural historical significance

määritelmä

kohteen [kulttuurihistoriallisen arvon](#) selvittäminen kohteen ominaisuuksia analysoimalla ja muihin vastaaviin kohteisiin vertaamalla

huomautus

Kohteen suojeluedellytysten selvittämiseen liittyvä kulttuurihistoriallisen merkittävyyden arviointi perustuu kohteen arvojen määrittämiseen.

Käsitekaaviot: [Kulttuurihistoriallinen arvo ja merkittävyys](#) ja [Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi](#)

46

arkeologisen merkittävyyden arviointi

määritelmä

kohteen merkittävyyden selvittäminen kohteen [arkeologista arvoa](#) ja muita ominaisuuksia analysoimalla sekä muihin vastaaviin kohteisiin vertaamalla

huomautus

Arkeologisen merkittävyyden arvioinnissa selvitetään esimerkiksi, miten hyvin kohde on säilynyt, mikä on sen tutkimuksellinen arvo ja onko kohde alueellisesti tai valtakunnallisesti erityisen tyypillinen tai harvinainen. Lisäksi arvioidaan kohteen arkeologista monimuotoisuutta sekä sitä minkälainen sen ympäristö ja [maisema](#) on.

Käsitekaavio: [Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi](#)

47

kulttuurihistoriallisen arvon määrittäminen

sv fastställande *n* av kulturhistoriskt värde

en determination of cultural historical value

määritelmä

kohteen *kulttuurihistoriallisen arvon* selvittäminen yksittäisen kohteen ominaisuuksia analysoimalla

huomautus

Kulttuurihistoriallisen arvon määrittämisessä käytetään vakiintuneita kriteereitä. Arvon määrittäminen voi perustua kulttuuriympäristöinventointiin.

Käsitekaavio: [Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi](#)

48

arkeologisen arvon määrittäminen

määritelmä

kohteen *arkeologisen arvon* selvittäminen yksittäisen kohteen ominaisuuksia analysoimalla

Käsitekaavio: [Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi](#)

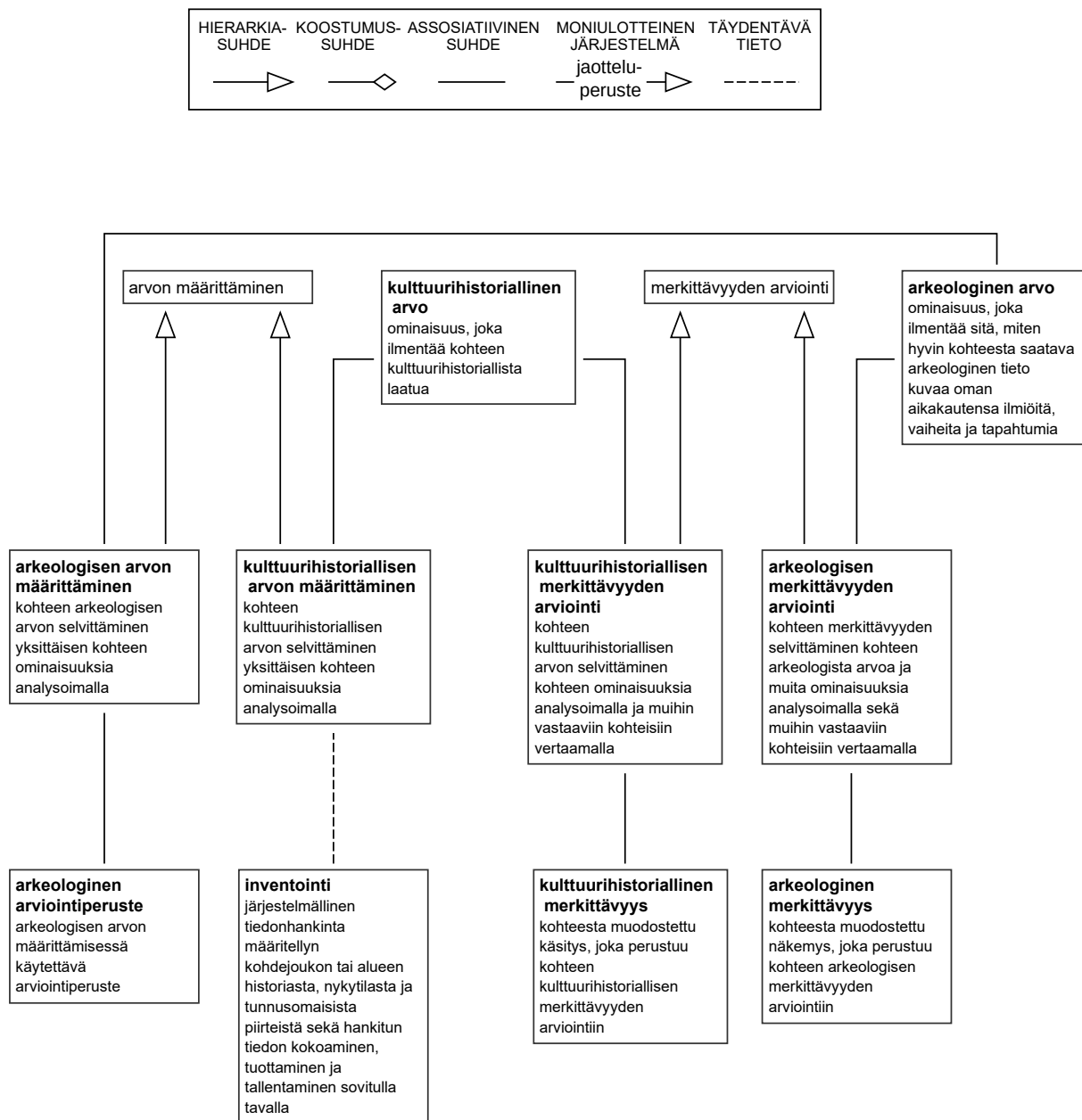
49

arkeologinen arviointiperuste

määritelmä

arkeologisen arvon määrittämisessä käytettävä arviointiperuste

Käsitekaavio: [Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi](#)

Käsitekaavio 3. Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi.

50

arkeologinen kohde

määritelmä

alue tai paikka, jolla on arkeologista merkitystä

huomautus

Arkeologisille kohteille ei ole määritelty ikärajaa, eikä kaikilla arkeologisilla kohteilla ole muinaismuistolakiin (295/1963) perustuvaa [suojelustatusta](#).

Käsittekaavio: [Kenttätyömenetelmät](#)

51

arkeologinen jäännös

määritelmä

ihmisen toiminnasta jäljelle jäänyt arkeologisesti todennettu rakenne, kerrostuma tai muodostuma, jolla on arkeologista merkitystä

huomautus

Arkeologinen jäännös voi olla myös luonnonmuodostuma, johon liittyy asiakirjalähteitä, erityistä nimistöä, tarinoita, tapoja tai muistoja.

Käsittekaavio: [Arkeologinen jäännös ja muinaisjäännös](#)

52

kiinteä muinaisjäännös; muinaisjäännös

ei: muinaisjäännös

määritelmä

muinaismuistolain (295/1963) perusteella rauhoitettu [arkeologinen jäännös](#)

huomautus

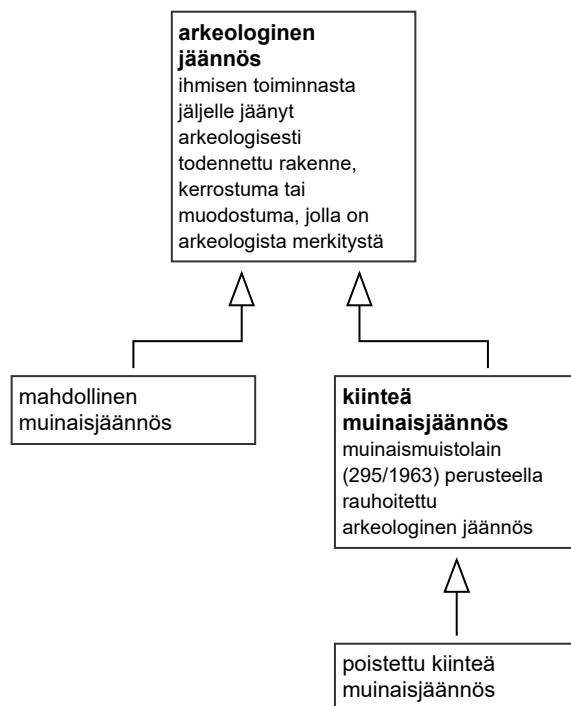
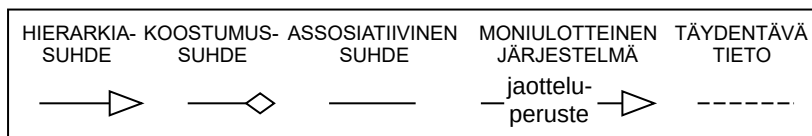
Kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta.

Yleiskielessä muinaisjäännös-termillä voidaan viitata muihinkin jäännöksiin kuin arkeologisiin jäännöksiin.

Kiinteää muinaisjäännöstä, joka on tuhoutunut, siirretty pois alkuperäiseltä paikaltaan tai kokonaisuudessaan tutkittu, kutsutaan poistetuksi kiinteäksi muinaisjäännökseksi.

Arkeologista jäännöstä, jota ei ole voitu vielä todentaa kiinteäksi muinaisjäännökseksi, kutsutaan mahdolliseksi muinaisjäännökseksi.

Käsittekaavio: [Arkeologinen jäännös ja muinaisjäännös](#)

Käsitekaavio 4. Arkeologinen jäännös ja muinaisjäännös.

53

arkeologinen kulttuurikerros; kulttuurikerros

määritelmä

ihmisen toiminnasta muodostunut kerrostuma, joka sisältää rakenteiden jäännöksiä, löytöjä tai jäänteitä

huomautus

Arkeologinen kulttuurikerros voi koostua kokonaan ihmisen tuottamasta materiaalista tai luontaisista maa-aineksista, joissa on mukana jälkiä ihmisen toiminnasta.

Arkeologinen kulttuurikerros voi olla paljain silmin havaittavissa tai sen havaitseminen voi vaatia luonnontieteellisiä menetelmiä.

Arkeologin todentama arkeologinen kulttuurikerros on [arkeologinen jäännös](#).

54

arkeologinen löytöpaikka

määritelmä

paikka, josta on havaittu tai otettu talteen arkeologisia löytöjä

huomautus

Arkeologisesta löytöpaikasta ei ole havaintohetkellä todettu [arkeologiseen jäännökseen](#) viittaavia merkkejä.

55

arkeologinen havainto

määritelmä

kohde, jolla on arkeologista potentiaalia ja joka on havaittu tai tunnistettu pelkästään tietolähteen perusteella

huomautus

Arkeologista havaintoa ei ole todennettu maastossa eikä siitä ole tiedossa rakenteita tai löytöjä.

Arkeologinen havainto voi olla esimerkiksi laserkeilausaineistosta tai vedenalaisluotauksessa havaittu anomalia, joka viittaa [arkeologiseen kohteeseen](#), vanhoilta kartoilta tai muista historiallisista lähteistä tunnistettu paikka tai ilmoitus mahdollisesta arkeologisesta kohteesta.

Käsittekaavio: [Kenttätyömenetelmät](#)

56

arkeologinen kenttätyö

määritelmä

maastossa tehtävä tutkimus, jolla hankitaan tietoa [arkeologisista kohteista](#)

huomautus

Arkeologisia kenttätyömenetelmiä ovat esimerkiksi [arkeologinen tarkastus](#), [arkeologinen inventointi](#), [arkeologinen koekaivaus](#), [arkeologinen kaivaus](#) ja [arkeologinen valvonta](#).

Käsittekaavio: [Kenttätyömenetelmät](#)

57

<kulttuuriperintö>

inventointi

sv inventering

en inventory

määritelmä

järjestelmällinen tiedonhankinta määritellyn kohdejoukon tai alueen historiasta, nykytilasta ja tunnusomaisista piirteistä sekä hankitun tiedon kokoaminen, tuottaminen ja tallentaminen sovitulla tavalla

huomautus

Inventoinnin kohde voi olla esimerkiksi [kulttuuriympäristö](#) kokonaisuudessaan, [rakennettu kulttuuriympäristö](#), [maisema](#)-alue, [arkeologinen kulttuuriperintö](#) tai [perinnebiotooppi](#).

Käsittekaaviot: [Arvon määrittäminen ja merkittävyyden arviointi](#) ja [Kenttätyömenetelmät](#)

58

arkeologinen inventointi

määritelmä

[arkeologisten kohteiden inventointi](#), jossa käytetään vakiintuneita menetelmiä

huomautus

Arkeologisen inventoinnin tavoitteena on luoda yleiskuva inventointialueen [arkeologisesta kulttuuriperinnöstä](#) ja tuottaa tietoa alueella sijaitsevien arkeologisten kohteiden määrästä, sijainnista, tyypeistä ja laajuudesta. Arkeologiseen inventointiin sisältyy inventoinnin suunnittelu, arkeologisten kohteiden etsiminen, kenttä- ja jälkityöt sekä tulosten raportointi.

Arkeologisessa inventoinnissa kohteeseen kajotaan vain sen verran kuin on tarpeen kohteen luonteen arvioimiseksi ja inventoinnin tavoitteiden mukaisten tietojen saamiseksi.

Arkeologiset inventoinnit voidaan jakaa tavoitteiden, kattavuuden ja menetelmien mukaisesti esimerkiksi kaavainventointeihin, teemainventointeihin ja [tarkkuusinventointeihin](#).

Käsittekaavio: [Kenttätyömenetelmät](#)

59

tarkkuusinventointi

määritelmä

määritellyllä alueella tehtävä *arkeologinen inventointi*, jonka tavoitteena on todeta, paikantaa ja dokumentoida *arkeologinen kohde* mahdollisimman tarkasti

huomautus

Tarkkuusinventointi voi olla tarpeellinen esimerkiksi asemakaava-alueen inventoinnissa tai maakaapelointihankkeissa.

Käsitekaavio: [Kenttätömenetelmät](#)

60

arkeologinen kaivaus

määritelmä

arkeologisen kohteen tai sen osan järjestelmällinen kajoava tutkimus

huomautus

Arkeologisen kaivauksen kohteeseen liittyvä arkeologinen tieto dokumentoidaan, analysoidaan, tulkitaan ja tallennetaan.

Osana tutkimusta arkeologisen kaivauksen kohde poistetaan tai puretaan kokonaan tai osittain.

Käsitekaavio: [Kenttätömenetelmät](#)

61

arkeologinen koekaivaus

määritelmä

arkeologisen kohteen osan järjestelmällinen kajoava tutkimus, jossa selvitetään alustavasti kohteen ominaisuuksia

huomautus

Koekaivauksessa voidaan selvittää esimerkiksi arkeologisen kohteen ikää, laajuutta, säilyneisyyttä, rakenteita sekä *arkeologisten kulttuurikerrosten* paksuutta ja koostumusta.

Arkeologinen koekaivaus voidaan tehdä esimerkiksi koeojilla tai koekuopittamalla.

Käsitekaavio: [Kenttätömenetelmät](#)

62

arkeologinen tarkastus

määritelmä

arkeologin paikalla tekemä kohteen ominaisuuksien selvittäminen

huomautus

Arkeologisen tarkastuksen tarkoituksena on yleensä selvittää kohteen sijainti, laajuus, tyyppi, ajoitus ja säilyneisyys.

Käsitekaavio: [Kenttätömenetelmät](#)

63

arkeologinen valvonta

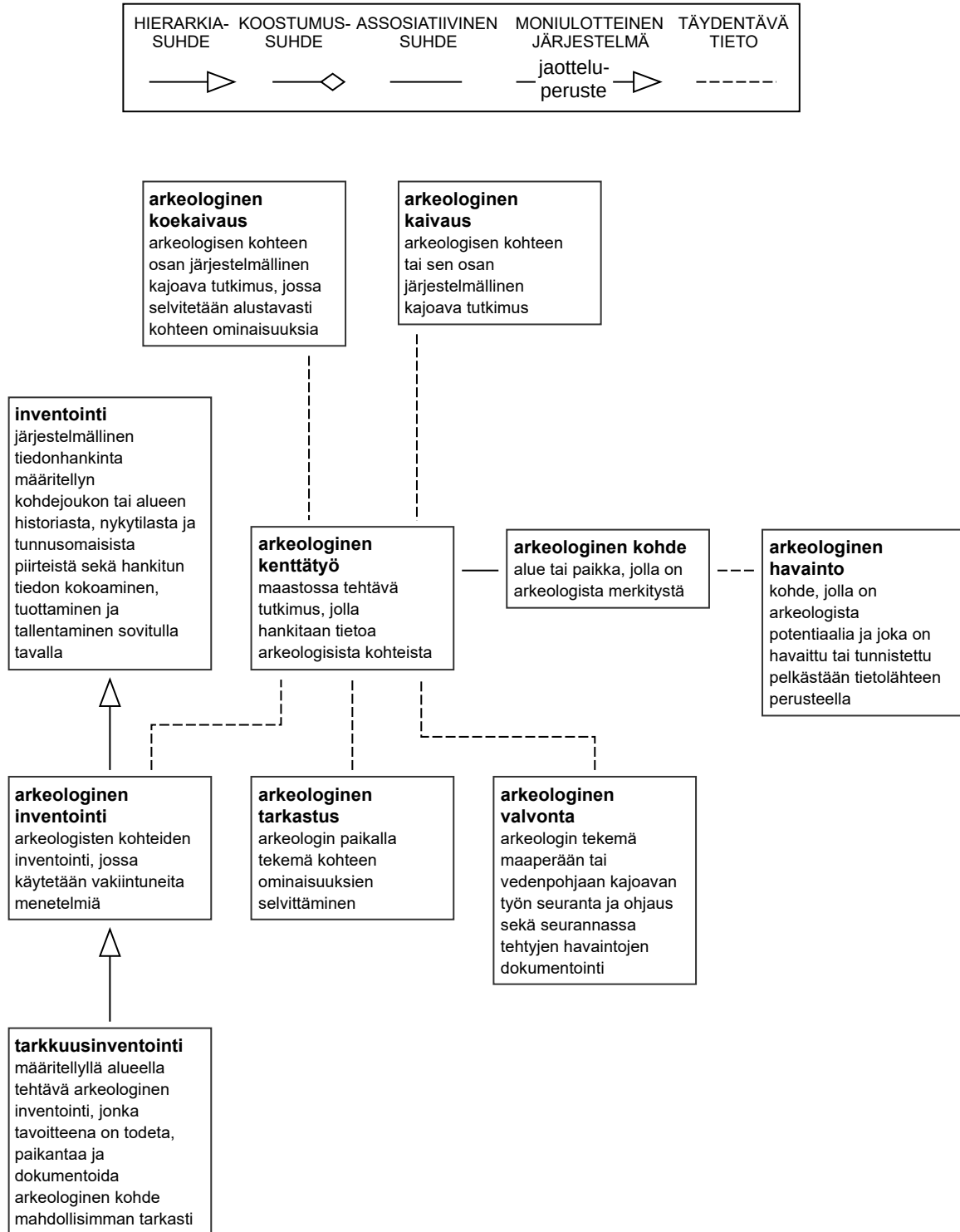
määritelmä

arkeologin tekemä maaperään tai vedenpohjaan kajoavan työn seuranta ja ohjaus sekä seurannassa tehtyjen havaintojen dokumentointi

huomautus

Arkeologisessa valvonnassa tarkkaillaan, tuleeko kaivu-, ruoppaus- tai purkutyössä esiin ennestään tuntemattomia *arkeologisia kohteita* tai paljastuuko jo tunnetusta arkeologisesta kohteesta rakenteita, *arkeologista kulttuurikerrosta* tai löytöjä.

Käsitekaavio: [Kenttätömenetelmät](#)

Käsitekaavio 5. Kenttätyömenetelmät.

Englanninkielinen hakemisto / English index

Numbers in the index refer to the term record numbers.

archaeological cultural environment	2	landscape conservation	27
archaeological cultural heritage	10	landscape management	26
archaeological heritage	10	landscape preservation	27
architecture	17	landscape protection	27
art of building	17	listing of buildings	9
assessment of cultural historical significance	45	local significance	36
ban on endangerment	16	maintenance of cultural environment	4
building protection	9	management of cultural environment	4
built cultural environment	3	national significance	33
built heritage	7	natural landscape	20
built heritage maintenance	8	originality	40
characteristic feature	28	protection of cultural environment	5
cityscape	23	rarity	37
cultural environment	1	regional significance (1)	34
cultural heritage	6	regional significance (2)	35
cultural historical significance	30	representativity	39
cultural historical value	43	semi-natural biotope	25
cultural landscape	21	semi-natural habitat	25
determination of cultural historical value	47	significant features	29
fixtures	18	townscape	23
historic proof	41	traditional landscape	24
historical stratification	42	typicality	38
international significance	32	urban landscape	22
inventory	57	World Heritage Site	14
landscape	19		

Ruotsinkielinen hakemisto / Svenskt register

Numren i registret anger termpostnumren.

arkeologisk kulturmiljö	2	kulturhistorisk betydelse	30
arkeologiskt kulturarv	10	kulturhistoriskt värde	43
arkitektur	17	kulturlandskap	21
autenticitet	40	kulturmiljö	1
bedömning av kulturhistorisk betydelse	45	landskap	19
beslut i ett byggnadsskyddsärende	15	landskapsskydd	27
betydelse på det nationella planet	33	landskapsvård	26
betydelse på internationell nivå	32	naturlandskap	20
betydelse på landskapsnivå	34	objekt på världsarvslistan	14
betydelse på landskapsplanet	34	raretet	37
betydelse på lokal nivå	36	representativitet	39
betydelse på lokalplanet	36	skydd av byggnadsarvet	9
betydelse på regional nivå	35	skydd av kulturmiljön	5
betydelse på riksnivå	33	stadsbild	23
byggd kulturmiljö	3	stadslandskap	22
byggnadsarv	7	sällsynthet	37
byggnadskonst	17	särdrag	29
byggnadsskydd	9	tidsmässig skiktning	42
byggnadsvård	8	traditionslandskap	24
egenart	28	typisk för	38
fast inredning	18	typisk karaktär	38
fastställande av kulturhistoriskt värde	47	urbant landskap	22
förbud mot äventyrande av byggnadsarvet	16	vård av byggnadsarvet	8
historisk skiktning	42	vård av kulturmiljön	4
historiskt bevisvärde	41	vårdbiotop	25
inventering	57	världsarvsobjekt	14
kulturarv	6	ängs- och betesmark	25
kulturbiotop	25		

Suomenkielinen hakemisto

Hakemiston numerot viittaavat termitietuenumeroihin.

alkuperäisyys	40	kulttuurikerros	53
arkeologinen arviointiperuste	49	kulttuurimaisema	21
arkeologinen arvo	44	kulttuuriperintö	6
arkeologinen havainto	55	kulttuuriympäristö	1
arkeologinen inventointi	58	kulttuuriympäristön hoito	4
arkeologinen jäännös	51	kulttuuriympäristön suojeleminen	5
arkeologinen kaivaus	60	luonnonmaisema	20
arkeologinen kenttätyö	56	maailmanperintökohde	14
arkeologinen koekaivaus	61	maakunnallinen merkittävyys	34
arkeologinen kohde	50	mahdollinen muinaisjäännös; ks. kiinteä muinaisjäännös.....	52
arkeologinen kulttuurikerros	53	maisema	19
arkeologinen kulttuuriperintö	10	maisemanhoito	26
arkeologinen kulttuuriympäristö	2	maisemansuojelu	27
arkeologinen löytöpaikka	54	muinaisjäännös	52
arkeologinen merkittävyys	31	muinaisjäännös	52
arkeologinen perintö	10	ominaisluonne	28
arkeologinen tarkastus	62	paikallinen merkittävyys	36
arkeologinen valvonta	63	perinnebiotooppi	25
arkeologisen arvon määrittäminen	48	perinneluontotyyppi	25
arkeologisen kulttuuriperinnön hoito	12	perinnemaisema	24
arkeologisen kulttuuriperinnön suojeleminen	11	poistettu kiinteä muinaisjäännös; ks. kiinteä muinaisjäännös.....	52
arkeologisen merkittävyyden arviointi	46	päätös rakennussuojeluasiassa	15
arkkitehtuuri	17	rakennettu kulttuuriympäristö	3
arvottaminen (1); ks. kulttuurihistoriallisen arvon määrittäminen.....	47	rakennusperinnön hoito	8
arvottaminen (2); ks. arkeologisen arvon määrittäminen.....	48	rakennusperinnön suojeleminen	9
edustavuus	39	rakennusperinnön suojeleminen	9
erityispiirteet	29	rakennusperintö	7
harvinaisuus	37	rakennussuojelu	9
historiallinen kerroksisuus	42	rakennussuojelupäätös; ks. päätös rakennussuojeluasiassa.....	15
historiallinen todistusvoimaisuus	41	rakennustaide	17
inventointi	57	seudullinen merkittävyys	35
kaavasuoja; ks. rakennusperinnön suojeleminen.....	9	suojelun tila	13
kansainvälinen merkittävyys	32	suojelupäätös; ks. päätös rakennussuojeluasiassa.....	15
kaupunkikuva	23	suojelustatus	13
kaupunkimaisema	22	tarkkuusinventointi	59
kiinteä muinaisjäännös	52	tyypillisuus	38
kiinteä sisustus	18	urbaani maisema	22
kulttuurihistoriallinen arvo	43	vaarantamiskielto	16
kulttuurihistoriallinen merkittävyys	30	valtakunnallinen merkittävyys	33
kulttuurihistoriallisen arvon määrittäminen	47		
kulttuurihistoriallisen merkittävyyden arviointi	45		